

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคัดสรรกับการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน

2. เพื่อศึกษาตัวทำนายการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน คือประสพการณ์ในตำแหน่ง ขนาดของโรงพยาบาล การได้รับการฝึกอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร การมีคุณสมบัติของผู้นำ และการมีมนุษยสัมพันธ์

สมมติฐานของการวิจัย

ประสพการณ์ในตำแหน่ง ขนาดของโรงพยาบาล การได้รับการฝึกอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร การมีคุณสมบัติของผู้นำและการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกและสามารถร่วมกันทำนายการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน สังกัดกระทรวงสาธารณสุขทุกขนาด คือขนาด 10 เตียงจำนวน 395 แห่ง ขนาด 30 เตียงจำนวน 120 แห่ง ขนาด 60 เตียง จำนวน 44 แห่งและขนาด 90 เตียง จำนวน 11 แห่ง รวมทั้งสิ้น 570 แห่ง ซึ่งโรงพยาบาลชุมชนแต่ละแห่งมีหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลแต่ละ 1 คน ดังนั้นรวมประชากรทั้งหมด 570 คน

เครื่องมือที่ใช้การวิจัยและเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบ่งเป็น 2 ชุด

ชุดที่ 1 ประกอบด้วยข้อมูล 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสำรวจข้อมูลส่วนบุคคลและขนาดขององค์กร

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการมีคุณสมบัติของผู้นำ

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามการมีมนุษยสัมพันธ์

ชุดที่ 2 เป็นแบบรายงานการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล
ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถาม โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการ
ประสานงานในโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 13 ท่าน ทดสอบความเที่ยงของแบบสอบถามโดยใช้
ตัวอย่างประชากรของจังหวัดนครสวรรค์ ตาก สุโขทัย กำแพงเพชร อุทัยธานี จำนวน 30 คน
คำนวณความเที่ยงโดยใช้สูตร สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของคอนบาช
(Cronbach) ได้ค่าความเที่ยงของแต่ละส่วนคือ ส่วนที่ 2 มีค่า .80 ส่วนที่ 3 มีค่า .88 และ
ส่วนที่ 4 มีค่า .90 หลังจากปรับปรุงและนำแบบสอบถามไปใช้จริงกับตัวอย่างประชากร 268 คน
แล้วหาค่าความเที่ยงอีกครั้ง พบว่าได้ค่าความเที่ยงสูงขึ้นอีกคือ .90, .91 และ .96 ตามลำดับ
การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ส่งแบบสอบถามไปยังหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนที่สุ่มตัวอย่างไว้ทั้ง
72 จังหวัด แบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด 312 ฉบับ ได้รับคืน 285 ฉบับและเป็นแบบสอบถามที่มี
ความสมบูรณ์จำนวน 286 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 85.9 โดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 1 เดือน
การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS* (Statistical Package for the
Social Sciences) ของสถาบันคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยวิเคราะห์ข้อมูล
ส่วนบุคคลและขนาดของโรงพยาบาล เป็นอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบน -
มาตรฐานของ การมีคุณสมบัติของผู้นำ การมีมนุษยสัมพันธ์ และการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน
คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวพยากรณ์กับตัวพยากรณ์ และตัวพยากรณ์กับตัวเกณฑ์ และ
สร้างสมการพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
พหุคูณเต็มตัวแปรเป็นขั้น ๆ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของตัวอย่างประชากร

หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่เป็นตัวอย่างประชากร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยกว่า 3 ปีและมากกว่า 5 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 40.7 และ 39.9 ตามลำดับ ส่วนน้อยเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ 3-5 ปีคิดเป็นร้อยละ 19.4 สถานที่ปฏิบัติงานของตัวอย่างประชากรร้อยละ 59.3 เป็นโรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียง รองลงมาคือขนาด 30 เตียงและ 60 เตียงคิดเป็นร้อยละ 21.6 และ 14.9 และที่น้อยที่สุดคือกลุ่มที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลขนาด 90 เตียงคิดเป็นร้อยละ 4.1 สำหรับการเข้ารับการฝึกอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรมคิดเป็นร้อยละ 62.7 ส่วนผู้ที่ได้รับการอบรมคิดเป็นร้อยละ 37.3

2. เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติกรรการประสานงานกับตัวแปรคิดสรร

2.1 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลร้อยละ 61.0 มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับมาก รองลงมา มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับ ปานกลางและมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 20.5 และ 17.5

2.2 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่เป็นตัวอย่างประชากรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยกว่า 3 ปีและมากกว่า 5 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 40.7 และ 39.9 ปฏิบัติงานอยู่ในโรงพยาบาลชุมชน 10 เตียงเป็นส่วนใหญ่วคิดเป็นร้อยละ 59.3 และไม่เคยผ่านการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารมาก่อนถึงร้อยละ 62.7

2.3 เมื่อนำระดับการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล มาวิเคราะห์เปรียบเทียบในระหว่างแต่ละระดับของตัวแปรคิดสรรพบว่า

2.3.1 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยกว่า 3 ปี, 3-5 ปี และมากกว่า 5 ปีขึ้นไป มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับมาก และมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.2 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียง, 30 เตียง, 60 เตียงและ 90 เตียง มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับมาก และการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.3 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่เคยผ่านและไม่เคยผ่านอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับมาก และมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.4 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่มีคุณสมบัติของผู้นำในระดับมากที่สุด มาก และปานกลาง มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับมาก และมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3.5 หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่มีมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมากที่สุด มาก และปานกลาง มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ในระดับมาก และมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลกับตัวแปรคัดสรร พบว่าการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณสมบัติของผู้นำ ($r=.6857$) การมีมนุษยสัมพันธ์ ($r=.6764$) ขนาดโรงพยาบาล ($r=.2260$) และการผ่านการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร ($r=.1962$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนประสบการณ์ในตำแหน่งมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.1458$) และตัวพยากรณ์ที่มีค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างกันสูงสุดในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คือ การมีมนุษยสัมพันธ์และการมีคุณสมบัติของผู้นำ

4. สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานกับตัวพยากรณ์ พบว่าการมีคุณสมบัติของผู้นำ การมีมนุษยสัมพันธ์ และขนาดของโรงพยาบาล สามารถร่วมกันพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. กลุ่มตัวพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญในการพยากรณ์คือ การมีคุณสมบัติของผู้นำสามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เท่ากับ .4701 และสามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้ร้อยละ 47.01 เมื่อเพิ่มการมีมนุษยสัมพันธ์เข้ามา ยังสามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เพิ่มขึ้น .5116 และสามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้เป็นร้อยละ 51.16 และเมื่อเพิ่มตัวพยากรณ์คือ

ขนาดโรงพยาบาลลงไปอีก ก็สามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมและการประสานงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เพิ่มสูงขึ้นเป็น .5227 และสามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้ร้อยละ 52.27

เขียนสมการพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานในรูปคะแนนดิบได้ดังนี้

$$Y' = -.3747 + .5177 \text{ LEAD} + .5167 \text{ RELAT} + .0029 \text{ HOSP}$$

และสมการในรูปคะแนนมาตรฐานดังนี้

$$Z' = .3534 \text{ LEAD} + .3780 \text{ RELAT} + .1096 \text{ HOSP}$$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยนี้พบว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพัชรินทร์ เพชรกาฬ (2524 : บทคัดย่อ) พบว่าพฤติกรรมของการบริหารงานด้านการประสานงานของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยส่วนใหญ่จะปฏิบัติบ่อยครั้ง และแนวคิดที่สนับสนุนผลการวิจัยครั้งนี้คือ การประสานงานเป็นสมรรถนะที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารการพยาบาล (กองงานวิทยาลัยพยาบาล 2530 : 60-66) และสำหรับองค์การสุขภาพนั้น พยาบาลที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ประสานงานด้วย (Arndt and Huckabay 1975 : 24) ดังนั้นจึงอภิปรายได้ว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน เนื่องจากหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลต้องเป็นทั้งผู้นำและผู้บริหาร ซึ่งมีหน้าที่ประสานงานทั้งภายในการพยาบาลเองและกับฝ่ายอื่น ๆ ภายในโรงพยาบาลชุมชน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลกับตัวแปรคัดสรร พบว่า ประสิทธิภาพในตำแหน่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สำหรับการมีคุณสมบัติของผู้นำ การมีมนุษยสัมพันธ์ขนาดโรงพยาบาลและการผ่านการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2.1 ประสบการณ์ในตำแหน่ง

สามารถอภิปรายได้ว่าผู้ที่ทำหน้าที่บริหารงานในตำแหน่งของผู้บริหารมาเป็นเวลานานมักมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้ดี เพราะหน้าที่ในการประสานงานรวมอยู่ในหน้าที่อื่นๆทั้งหมดของผู้บริหารในอันที่จะทำให้งานส่วนต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ (Donovan 1975:170) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพัชรินทร์ เพชกาฬ(2524 :บทคัดย่อ) หัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีจำนวนปีของประสบการณ์มาก จะมีพฤติกรรมการบริหารด้านการประสานงานสูงกว่ากลุ่มที่มีจำนวนปีของประสบการณ์น้อย นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดนี้ได้แก่ งานวิจัยของวันสุรีย์ พรหมภัทร(2524 : บทคัดย่อ) พบว่า ผู้มีอายุการดำรงตำแหน่งนานจะมีความเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ และวิธีการติดต่อสื่อสารดี ดังนั้นจะรู้สึกว่าการประสานงานด้านต่างๆมีน้อยด้วยเหตุผลดังกล่าว หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งทำหน้าที่บริหารงานในฝ่ายมาเป็นเวลานานจึงมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานมาก

2.2 การมีคุณสมบัติของผู้นำ

จากผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนที่มีคุณสมบัติของผู้นำสูงจะปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานมาก เนื่องจากคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ประสานงานอันได้แก่ความเป็นผู้นำ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้การประสานงานมีประสิทธิภาพ และจากผลงานวิจัยพบว่า ปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานที่สำคัญประการหนึ่งคือ การขาดผู้นำที่ดี(ประจิม จบศรี :บทคัดย่อ) และแนวคิดที่สนับสนุนผลการวิจัยส่วนนี้อีกประการหนึ่งก็คือ การประสานงานเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคน และภาวะจิตใจของคนจึงไม่สามารถหารูปแบบต่างๆ มาเป็นเครื่องกำหนดวิธีปฏิบัติที่แน่นอน ต้องหาวิธีคิดแปลงใช้เอาเองตามสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของกลุ่มในโรงพยาบาลแต่ละแห่งที่ไม่เหมือนกัน จึงขึ้นอยู่กับลักษณะความเป็นผู้นำของผู้บริหารในอันที่จะก่อให้เกิดการประสานงานในการปฏิบัติงานของโรงพยาบาลได้อย่างราบรื่น(สุโขทัยธรรมมาธิราช 2527 :89-91) ซึ่งนพพงษ์ บุญยจิตราคุลย์ (2529 : 78) กล่าวว่า ลักษณะของความเป็นผู้นำและแนวความคิดทางการบริหารของผู้บริหาร จะมีอิทธิพลต่อวิธีการประสานงานและวิธีการทำงานของบุคลากร ดังนั้นหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนที่มีคุณสมบัติของผู้นำสูง ย่อมมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานสูงด้วย

2.3 การมีมนุษยสัมพันธ์

จากผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนที่มีมนุษยสัมพันธ์จะปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานระดับมาก เนื่องจาก มนุษยสัมพันธ์ เป็นศาสตร์และศิลป์ในการเข้า กับคนอื่น หรือมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในทางที่ดี เพื่อก่อให้เกิดความเคารพ นับถือ รักใคร่ เอื้อ- อารี จงรักภักดี มีความสามัคคี มีขวัญกำลังใจและที่สำคัญคือ มีการร่วมมือประสานกันอย่างดี (กัลยา ไกรเสม 2521:274 อ้างใน พิทยา มุสิก 2523:4) ซึ่งประจิม จบศรี (2528:76) กล่าวว่าคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ประสานงานซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้การประสานงานมีประสิทธิภาพหรือการประสานงานล้มเหลวคือการขาดมนุษยสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างผู้ปฏิบัติงาน (กมล อุดยรักษ์และคณะ 2525:237-239, สุลักษณ์ มิชูทรัพย์ 2528:84) ซึ่งคุณสมบัติส่วน หนึ่งของผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์คือ ผู้ที่สามารถปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลทุกระดับ ทั้งผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้- บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานได้อย่างราบรื่น ดังนั้นจึงอภิปรายได้ว่า หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่มี มนุษยสัมพันธ์ดี ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานทั้งภาย- ในฝ่ายการพยาบาลเองและกับฝ่ายอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกและราบรื่น

2.4 ขนาดโรงพยาบาล

จากผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียง, 30 เตียง, 60 เตียง และ 90 เตียง มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานอยู่ใน ระดับมากและมีความแตกต่างกันกล่าวคือ หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลขนาด 90 เตียงจะปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานมากกว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรง - พยาบาลขนาด 60 เตียง, 30 เตียง และ 10 เตียงตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชัย สุวงค์และคณะ (2529 : บทคัดย่อ) เรื่อง การประสานงานระหว่างโรงพยาบาลชุมชน กับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ พบว่าโรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียงขึ้นไป มีการประสานงาน มากกว่าขนาด 10 เตียง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งเมสคอนและคณะ (Mescon et al 1985 : 170) กล่าวว่าองค์กรที่มีขนาดใหญ่ สมาชิกจะมีความสับสนเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่ของพวกเขา มากขึ้น ดังนั้น ยิ่งองค์กรมีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่มากขึ้นเท่าไร ความจำเป็นในการประสานงาน ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งผู้บริหารจะถูกระตุ้นให้ประสานงานโดยอัตโนมัติ (Donovan 1975:170)

ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร เหล่านี้เป็นแนวคิดที่สนับสนุนผลงานวิจัยที่พบซึ่งอภิปรายได้ว่าขนาดของโรงพยาบาลมีผลต่อการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล กล่าวคือ หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลขนาดใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้อย่างราบรื่น เนื่องจากในโรงพยาบาลที่มีขนาดใหญ่จะมีจำนวนเจ้าหน้าที่มากทั้งภายในฝ่ายการพยาบาลและฝ่ายต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้รับบริการก็มีจำนวนมาก ดังนั้นหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลจึงมีบทบาทในการประสานงานมากกว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชนที่มีขนาดเล็กกว่า

2.5 การผ่านการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร

จากผลการวิจัยพบว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่เคยผ่านการฝึกอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารและกลุ่มที่ไม่เคยผ่านการอบรมหรือสัมมนา ปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานในระดับมาก และกลุ่มที่เคยผ่านการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร จะปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานมากกว่ากลุ่มที่ไม่เคยผ่านการอบรมหรือสัมมนา ซึ่งอภิปรายได้ว่า การอบรมหรือสัมมนาเป็นวิธีการหนึ่งในการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ซึ่งจะช่วยเร่งรัดความสนใจในการปฏิบัติงานให้มีความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ของตนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติงานได้ ซึ่งวัตถุประสงค์หนึ่งของการฝึกอบรมหรือสัมมนาคือ เพื่อช่วยแก้ไขหรือลดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอันเกิดจากความไม่รู้ว่าไม่เข้าใจในการบริหารงาน (สุโขทัยธรรมมาธิราช 2528:169-170) ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขจึงแก้ปัญหาด้านการประสานงานซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการบริหารด้วยวิธีจัดอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารขึ้นหลายหลักสูตร ซึ่งเรื่องการประสานงานนับเป็นความรู้ส่วนหนึ่งที่ได้รับจากการฝึกอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน เนื่องจากความรู้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและการปฏิบัติ อีกทั้งหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลมีหน้าที่เป็นทั้งผู้บริหารและผู้ประสานงาน เมื่อผ่านการฝึกอบรมหรือสัมมนาได้รับความรู้เรื่องการประสานงาน ย่อมตระหนักถึงหน้าที่ในการประสานงาน และมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้ดีกว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ไม่เคยผ่านการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร

3. การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานกับตัวพยากรณ์ และการหากลุ่มตัวพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน พบว่า การมีคุณสมบัติของผู้นำ การมีมนุษยสัมพันธ์และขนาดของโรงพยาบาล สามารถร่วมกันพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

เมื่อพิจารณารายละเอียดของตัวพยากรณ์แต่ละตัวพบว่า ตัวพยากรณ์การมีคุณสมบัติของผู้นำมีความสัมพันธ์ในลำดับสูงสุด ($r = .6857$) สามารถอธิบายความแปรผันของการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้ร้อยละ 47.01 ($R^2 = .4701$) ซึ่งอภิปรายได้ตามเหตุผลข้อ 2.2 และมีแนวคิดที่สนับสนุนผลการวิจัยส่วนนี้ได้แก่ ลักษณะของผู้นำที่สำคัญ คือ ต้องมีความสามารถในการผสมผสานประสานความคิด ประสานแบบและประสานงาน (พิพัตน์ โกศลวัฒน์ 2530: 103) ทั้งนี้ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2528: 100) กล่าวว่าพฤติกรรมของผู้นำประการหนึ่งคือต้องมีบทบาทในฐานะผู้ประสานงานที่ดีด้วย (As a coordinator) กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานอื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานตามแผนของทุก ๆ ฝ่าย ตามแนวคิดในปัจจุบันผู้บริหารคือผู้ที่สามารถประสานให้คนทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจ มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน แม้งานบางเรื่องผู้บริหารไม่เข้าใจหรือไม่ถนัด แต่จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อื่นที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่างมาทำงานร่วมกัน ให้เกิดความสำเร็จของหน่วยงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้นำในฐานะผู้ประสานงานที่ดีต้องสามารถไกล่เกลี่ยความแตกฉานได้ด้วย จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดีย่อมเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้ประสานงานที่ดี ดังนั้นการมีคุณสมบัติของผู้นำ ของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลจึงเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล

เมื่อนำการมีมนุษยสัมพันธ์มา ร่วมกับการมีคุณสมบัติของผู้นำ สามารถอธิบายความผันแปรของการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 51.16 ($R^2 = .5116$) สามารถอธิบายได้ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ 2.3 และเพิ่มเติมว่า มนุษยสัมพันธ์ เป็นการรวมคนให้ทำงานร่วมกันในลักษณะที่มุ่งให้เกิดความร่วมมือประสานงานกันและช่วยกัน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อบังเกิดผลงานไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ (เสถียร เหลืองอร่าม 2527 : 20)

นอกจากนี้ อรุณ รักธรรม (2522 : 38) กล่าวว่าวิชามนุษย์สัมพันธ์ เป็นวิชาที่อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และการสร้างความเข้าใจอันดี เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี เกิดความพอใจ รักใคร่ การที่คนเราจะอยู่ร่วมกันได้ต้องอาศัยความรัก ความเข้าใจอันดีต่อกันซึ่งเมื่อเขารักและเข้าใจเราดีแล้ว ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกอยากช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ สนับสนุนด้วยความเต็มใจและจริงใจ ดังนั้นมนุษย์สัมพันธ์จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคล เพื่อให้ได้มาซึ่งความรักใคร่ นับถือ ความจงรักภักดีและความร่วมมือ ซึ่ง สมยศ นาวิกาน (2525 : 59) กล่าวว่า แนวความคิดของมนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญมากต่อการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องรู้ว่าจะทำางานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างไร ต้องเข้าใจบุคคล อันได้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและตนเอง ซึ่งหากเขาเข้าใจบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแล้วย่อมสามารถประสานงานของพนักงานได้ดีกว่า

จะเห็นได้ว่า เรื่องของมนุษย์สัมพันธ์เป็นเรื่องของการเกี่ยวข้องและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลต่าง ๆ ดังนั้นการมีมนุษย์สัมพันธ์ของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน จึงเป็นคุณสมบัติที่ส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน เนื่องจากหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนต้องปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลหลายระดับ ทั้งภายในฝ่ายการพยาบาลเองและกับฝ่ายอื่นๆ ตลอดจนต้องเป็นสื่อกลางระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา อนึ่งการมีมนุษย์สัมพันธ์นับเป็นทักษะที่สำคัญของผู้นำและผู้บริหาร ดังนั้นเมื่อนำการมีมนุษย์สัมพันธ์มา่วมกับการมีคุณสมบัติของผู้นำมา เข้าสมการจึงสามารถอธิบายความผันแปรได้เพิ่มขึ้น

และเมื่อนำขนาดของโรงพยาบาลซึ่งหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลปฏิบัติงานอยู่พบว่าสามารถอธิบายความผันแปรของการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 52.27 ($R^2 = .5227$) สามารถอธิบายได้ดังกล่าวมาแล้วในข้อ 2.4 และเพิ่มเติมว่ามีผลงานวิจัยที่สนับสนุนคือพฤติกรรม การเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงพยาบาลชุมชนมีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงพยาบาล (นางพรรณ พิทยานุพงศ์ 2529 : บทคัดย่อ) ดังนั้นเมื่อนำขนาดของโรงพยาบาลเข้ามาร่วมกับการมีคุณสมบัติของผู้นำและการมีมนุษย์สัมพันธ์ ค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์จึงเพิ่มขึ้น

สำหรับผลการวิจัยที่พบว่า การอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารและประสบการณ์ในตำแหน่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงาน แต่ไม่อาจพยากรณ์การปฏิบัติ

กิจกรรมการประสานงานได้ อาจเป็นเพราะว่าค่าของความสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่ในระดับต่ำ คือการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารมีค่าความสัมพันธ์ = .1962 และประสบการณ์ในตำแหน่งมีค่าความสัมพันธ์ = .1458 นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่มีประสบการณ์ต่างกันพบว่า การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อภิปรายว่า พยาบาลวิชาชีพที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าฝ่ายการพยาบาล แม้ว่าจะมีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยและไม่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการประสานงานจากการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหารแต่มีโอกาสเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากคู่มือการปฏิบัติงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งสำนักงานปลัดกระทรวงได้จัดทำขึ้นในปี 2528 โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการประสานงานของฝ่ายการพยาบาลไว้อย่างชัดเจน ว่างานและกิจกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายการพยาบาลต้องประสานงานกับใคร ในเรื่องอะไรบ้าง นอกจากนี้ ลักษณะงานในความรับผิดชอบของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลทุกระดับทั้งกลุ่มผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ ตลอดจนบุคคลภายนอกอาจเป็นเงื่อนไขที่ทำให้หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลต้องปรับตัว พัฒนาคุณสมบัติของความเป็นผู้นำ เสริมสร้างการมีมนุษยสัมพันธ์ อันเป็นผลสืบเนื่องให้เกิดทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานตามมา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมประสานงานสูงสุด คือ การมีคุณสมบัติของผู้นำ และรองลงมาคือการมีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งตัวแปรทั้งสองนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์การปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลได้ถึงร้อยละ 51.16 และเมื่อนำขนาดของโรงพยาบาลมาร่วมพยากรณ์ ทำให้ประสิทธิภาพการพยากรณ์เพิ่มเป็นร้อยละ 52.27 ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ผลการวิจัยภายในพบว่า ผู้ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลขนาดใหญ่เป็นผู้ที่มีโอกาสได้เข้ารับการอบรมและสัมมนาทางการบริหาร และผู้ที่เคยผ่านการอบรมและสัมมนาทางการบริหาร จะมีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เคยผ่านการอบรมหรือสัมมนา

ดังนั้นการที่หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานสูง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการได้รับการอบรมหรือสัมมนาทางการบริหาร ฉะนั้นผู้บริหารระดับสูงที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุม กำกับและนิเทศการบริหารการพยาบาลของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน จึงควรให้ความรู้ในเรื่องของแนวคิดเกี่ยวกับการประสานงาน คุณสมบัติของผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ โดยวิธีการฝึกอบรม เพราะหากทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดดังกล่าวและมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี แล้วพยายามพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ และมีความสามารถในการประสานงานได้ ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานในฝ่ายการพยาบาลและการประสานงานหรือร่วมมือกับฝ่ายงานอื่น ๆ ในโรงพยาบาลชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น และผู้รับบริการที่เข้ามารับบริการจากฝ่ายการพยาบาลย่อมได้รับการที่ครอบคลุมมิติของการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผู้รับผิดชอบการบริหารการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารในขั้นตอนของการประสานงานและให้การสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำให้มีการพรรณางาน (Job description) ของทุกฝ่ายงาน พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบและสายการประสานงานให้ชัดเจนทั้งภายในฝ่ายเองและกับฝ่ายอื่น ๆ แล้วรวมเป็นรูปเล่ม มีประจำไว้ในฝ่ายต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ศึกษางานของกันและกัน เพื่อความเข้าใจกันและเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการประสานงาน ทั้งภายในฝ่ายเองและระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของฝ่ายการพยาบาล ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับฝ่ายงานเกือบทุกฝ่ายในโรงพยาบาล ทั้งนี้หากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอื้อต่อการประสานงาน ย่อมลดปัญหาความขัดแย้งและกระทบกระทั่งกัน ทุกคนก็จะมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน งานก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความเรียบร้อย

อนึ่งจากการตอบแบบสอบถามของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลหลายแห่ง วิเคราะห์ได้ว่า บางแห่งยังไม่มีโทรศัพท์ หรือไม่มีการติดตั้งโทรศัพท์ภายใน ที่จะอำนวยความสะดวกในการประสานงาน นอกจากนี้เกี่ยวกับสวัสดิการอาหารว่าง เมื่อเจ้าหน้าที่ในฝ่ายการพยาบาลปฏิบัติงานนอกเวลาราชการบางแห่งขาดงบประมาณไม่มีการสนับสนุนหรือจัดหา ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บริหารควรให้

ความสนใจและศึกษาแนวทางการจัดบริการสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ของโรงพยาบาลอื่นที่มีเงื่อนไขคล้ายคลึงกัน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและช่วยลดความเครียดในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน

3. หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลควรประเมินผลการประสานงาน โดยการค้นหาปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ในการประสานงานทั้งภายในฝ่ายการพยาบาลเองและกับฝ่ายอื่น ๆ ภายในโรงพยาบาล แล้วหากลวิธีบริหารจัดการเพื่อจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็ต้องประเมินจุดเด่นหรือสิ่งที่ทำให้การประสานงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ แล้วส่งเสริมประเด็นดังกล่าวให้เด่นชัดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของฝ่ายเป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถให้บริการแก่ประชาชนในชนบท ที่มีปัญหาการเจ็บป่วยทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจได้อย่างครบวงจร ไม่ย้อนกลับมาโรงพยาบาลด้วยโรคเดิมหรือโรคใหม่ที่สามารถป้องกันได้

4. สถาบันการศึกษาทางการพยาบาล ควรจัดเตรียมคนให้พร้อมต่อกิจกรรมนี้ ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะอยู่ในระดับใดหรือปฏิบัติงาน ณ ที่แห่งไหน เพราะการประสานงานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งและเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของพยาบาล ดังนั้นพยาบาลควรเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติงานทั้งด้านคลินิกและด้านการประสานงานได้ดีเท่า ๆ กัน เพราะพยาบาลเป็นบุคลากรวิชาชีพเดียวที่ให้การดูแลผู้รับบริการอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 24 ชั่วโมง (Weiland 1981 : 20-21, 157-158) และมีการติดต่อประสานงานกับบุคคลฝ่ายอื่น ๆ เช่น แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร ฯลฯ (Divoncenti 1972 : 12) อีกทั้งพยาบาลยังเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับปลาย ที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำในหน่วยงานบางระดับ เป็นผู้ติดต่อประสานงานหรือให้ความร่วมมือเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มทำงาน (ประนอม โอทกานนท์ 2527 : 14)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว หลักสูตรพยาบาลทุกหลักสูตรควรรว้หน้าหนักกับเนื้อหาในเรื่องของแนวคิด วิธีการและการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานแก่นักศึกษาให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ทั้งในระดับผู้ปฏิบัติและผู้บริหารในอนาคต

5. ข้อเท็จจริงที่ได้สามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารในการสนับสนุนและส่งเสริมตัวแปรที่สามารถพัฒนาได้ เช่นการมีคุณสมบัติของผู้นำและการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือสร้างบรรยากาศในองค์กรให้เอื้อต่อการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล

6. เป็นแนวทางในการพิจารณาคัดเลือก สรรหาบุคคลตลอดจนการเตรียมบุคลากรเพื่อเข้าดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งจากผลการวิจัยเป็นข้อพิสูจน์ว่า หากหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติผู้นำ และมีมนุษยสัมพันธ์ จะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้ด้วย ฉะนั้น นอกเหนือจากการพิจารณาด้านอาวุโสหรือระยะเวลาในการปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้น ๆ แล้ว ยังมีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การมีคุณสมบัติของผู้นำและการมีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งอาจพัฒนาให้ก่อนเข้ารับตำแหน่งและขณะเดียวกัน การหาแนวทางในการคงไว้ซึ่งการมีคุณสมบัติของผู้นำและการมีมนุษยสัมพันธ์ไม่ให้ลดลงไปกว่าที่ได้พัฒนาไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย

1. เนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้ได้กลุ่มตัวอย่างกรณี อธิบายความผันแปรของการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลได้ร้อยละ 52.27 จึงควรศึกษาถึงตัวแปรอื่นที่คาดว่าจะสามารถร่วมกันอธิบายการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานได้มากขึ้น เช่น การสนับสนุนขององค์กร บุคลิกภาพของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล เป็นต้น

2. เนื่องจากจำนวนประชากรของโรงพยาบาลแต่ละขนาดมีมากน้อยแตกต่างกันมาก ดังนั้น จึงควรศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติกิจกรรมการประสานงานของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ปฏิบัติงานในระดับโรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลศูนย์หรือโรงพยาบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงกลาโหม เพราะกลุ่มโรงพยาบาลเหล่านี้มีจำนวนมากเพียงพอที่จะคัดเลือกตัวอย่างประชากรในองค์กรแต่ละขนาดได้จำนวนเท่ากันและมากพอที่จะเป็นตัวแทนได้

3. ควรศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้กับกลุ่มประชากรเดิมแต่จำกัดจำนวนให้น้อยลง และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างให้มีจำนวนเท่า ๆ กัน แล้วศึกษาโดยวิธีสัมภาษณ์ หรือสังเกตอาจได้ข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารการพยาบาลในโรงพยาบาลชุมชนได้มากขึ้น

4. การวิจัยครั้งนี้ พบข้อสังเกตว่าการใช้กระดาษลิปะประกอบแบบสอบถาม ได้รับความสนใจจากผู้ให้ข้อมูลคือได้รับแบบสอบถามคืนเป็นจำนวนมากด้วยเวลาอันรวดเร็ว สำหรับข้อบกพร่องคือการใส่ เลขรหัสในแผ่นเดียวกับที่อยู่ของผู้วิจัยทำให้ผู้ตอบส่งกลับพบว่าแบบสอบถามบางชุดผู้ตอบได้ดึงแผ่นนี้ออกและใส่ซองส่งคืน ทำให้ไม่สะดวกต่อการติดตามแบบสอบถาม ดังนั้นควรใส่รหัสไว้ในแผ่นอื่น